

Заўвагі інтэлектуалам, апытаным «Arche»

Ці мусяць у Беларусі застацца дзеве дзяржаўныя мовы?

Аляксандру Фядуту

Іспыт на веданьне дзвюх дзяржаўных моваў для чыноўнікаў і кандыдатаў на кіраўнічыя пасады ў дзяржаўных структурах не зьяўляецца дастатковым, бо веды маюць уласцівасьць забывацца, калі яны не падтрымліваюцца і не ўдасканальваюцца практыкай. А практыку ў нашых умовах можа забясьпечыць хіба што справаводства ў дзяржаўных установах. Такім чынам, на пачатковым этапе дзяржаўнаю моваю справаводства інстытуцыяў улады мусяць быць адна беларуская.

Што тычыцца моўнага камунізму, то бок поўнай роўнасьці моваў, дык усялякія ўтопіі могуць рэалізоўвацца, бадай, на паперы, але не ў жыцьці.

Аляксандру Саснову

Нацыянальнае самавызначэньне — гэта вызначэньне сваёй этнічнай прыналежнасьці, на якое ўплывае дзяржава. Грамадзянства ж вызначае дзяржаўную прыналежнасьць. Першае — суб'ектыўна, другое — аб'ектыўна. Насамрэч адбываецца падмена адсутнасьці нацыянальнага самавызначэньня грамадзянствам, а мова ёсьць адным з чыннікаў нацыянальнага самавызначэньня. «Канадцы ў Квэбэку ня робяцца французамі толькі таму, што гавораць па-француску», але яны не жадаюць быць канадцамі таму, што не гавораць па-ангельску. Аб'ектыўна канадзкай ці квэбэцкай нацыянальнасьці няма, як няма канадзкай ці квэбэцкай моваў. Існуе, хіба, адсутнасьць нацыянальнага самавызначэньня і моўны падзел прасторы.

Леаніду Злотнікаву

«Права грамадзяніна вышэйшыя за інтарэсы дзяржавы або нацыі». Бздура!

Грамадзянін — адзінка супольнасьці, і яго інтарэсы могуць быць роўныя альбо ніжэйшыя за інтарэсы супольнасьці, інакш ён будзе ізгоем. Права як прадукт супольнасьці, нацыі, дзяржавы замацоўвае такі парадак. Адзінае, што застаецца грамадзяніну, гэта пераконваць у сваёй рацыі іншых, то бок займацца палітыкай. Думаю, спадару Злотнікаву трэба разабрацца зь лібэральна-дэмакратычным сьветапоглядам.

Леаніду Заіку

Калі вы супраць выцясьненьня адной лінгвістычнай сыстэмы празь іншую, тады вы супраць

рэчаіснасьці. А моцныя і ўплывовыя краіны (паводле вашага меркаваньня) за нас вырашаць, якія мовы ім выцясьняць і якія народы асыміляваць. Толькі вось навошта нам дзяржава?

Віктару Марціновічу

Дзяржаўная мова — гэта ў першую чаргу мова справаводзтва і афіцыйных мерапрыемстваў. А мова камунікацыяў (міжнацыянальных зносінаў) выбіраецца адвольна і не патрабуе афіцыйнага абвяшчэньня.

Паводле якога прынцыпу мусіць вызначацца мова навучаньня ў беларускай сыстэме адукацыі?

Сьвятлане Алексіевіч

Родная мова як родная маці, ува ўлоньні якой фармуецца дзіця. І гэтае разуменьне роднасьці дэ-факта немагчыма зьмяніць. Дэ-юрэ ваша маці можа памяншацца, але яна ўжо ня будзе роднай. Спроба заплюшчыць вочы на факт — гэта элемент самазаспакаеньня, але не вырашэньня праблемы самазахаваньня. Пра самазахаваньне беларускасьці «ў гэтым сьвеце глябалізацыі» можна будзе казаць тады, калі роднае ці дэ-факта няроднае для большасьці беларусаў беларускае будзе ўзгадоўваць нашых дзяцей.

Сяргею Панькоўскаму

Як павінна расьці колькасьць беларускіх школаў, вырашае попыт на белмоўную адукацыю.

Юр'ю Дракахрусту

Базавым прынцыпам, які вызначае прапорцыю паміж беларускамоўнымі і расейскамоўнымі школамі, ёсьць попыт.

Сямёну Букчыну

Ніхто ня дзеліць усіх на «тытульную нацыю», нацыянальныя меншасьці, віртуальныя супольнасьці, але адно адлюстроўвае гэты падзел у рэчаіснасьці.

Ці вышэйшая расейская культура за беларускую?

Сьвятлане Алексіевіч

«І кітайскага, і японскага інтэлектуала здзівіла б пытаньне: ці вышэйшая кітайская культура?» А беларускі інтэлектуал без эмоцыяў запытаў бы: «Дайце крытэр вышэйшасьці культуры».

Скажонае разуменьне, недакладная ацэнка «вядзе нас да крызісу сьветапогляду».

Сяргею Панькоўскаму

«Свой дом ёсьць свой дом». Што з таго, што сёньня іншы лепшы ці горшы, вышэйшы ці ніжэйшы?

Галоўнае — свой дом рабіць утульным для сябе. Мянемся мы, мяняюцца нашыя

магчымаўсці, і мяняецца наш дом.

Аляксандру Саснову

Гістарычна так адбывалася, што расейская культура пераводзіла ў сваё рэчышча напрацоўкі «культураў усіх народаў, што складалі імперыю», зьбядняючы іх ды асымілюючы.

Леаніду Злотнікаву

Мусіць, я нечук, бо ня ведаю, якая «навука ўжо адказала: няма народаў вышэйшых ці ніжэйшых». Але як у такім разе яны разьвіваюцца? Можа, па розных законах? Навука ў сваіх доказах мае абапірацца на фундамэнтальныя законы, а не на здольнасьці ці няздольнасьці «зводзіць у адзін паказьнік каштоўнасьці народаў». Ніжэйшасьць і вышэйшасьць вынікае з рознай дынамікі разьвіцьця, што выяўляецца ў колькасных і якасных характарыстыках. Сьцьвярджаць, што «проста ёсьць розныя культуры», тое самае, што казаць, быццам няма людзей дурных і разумных, проста ўсе людзі розныя. Але вельмі часта ўсе робяць каму-кольвечы такія ацэнкі, можа, нават не зусім аб'ектыўныя, адно вось Гітлера пры гэтым ня згадваюць. Што тычыцца ўзроўню культуры народу, дык навука адмаўляецца рабіць такога кшталту ацэнкі, бо яны нікому не патрэбныя. Ня важна, што ты дурнейшы ці разумнейшы за кагосьці, важна, каб ты разьвіваўся, а разьвіцьцё адным інтэлектам не абмяжоўваецца. Тое самае тычыцца і культуры.

Леаніду Заіку

Не з адказаў на гэтыя пытаньні вынікаюць канцэнтрацыйныя лягеры і гета, а з палітыкі, якая шукае грунт для авантурных плянаў. Тады адны палітыкі выбіраюць ніжэйшасьць і вышэйшасьць, а іншыя — правейшасьць і лявейшасьць ды гэтак далей, але сутнасьць адна і дасьледуе яе псыхалёгія.

Віктару Марціновічу

Відавочна, адна культура ня можа быць вышэйшай за іншую, бо яна не вымяраецца мэтрамі і кілямэтрамі, як вышыня. Але культуры можна такім чынам параўноўваць, калі разглядаць узроўні іх разьвіцьця. А вышэйшасьць — рэч умоўная і адносная. Ужо здаўна ўсе атаясамліваюць прагрэс з рухам угору. Застаецца адно высветліць: што лічыць прагрэсам культуры? Калі колькасьць літаратурных, музычных, мастацкіх і гэтак далей традыцыяў павялічваецца, якасьць іх прадуктаў паляпшаецца, можна казаць пра прагрэс. Калі попыт на творы культуры расьце колькасна і якасна — гэта таксама прагрэс, то бок умоўны рух угору, які ня ёсьць аднолькавым для нацыянальных культураў, адкуль і вынікае ўмоўная вышэйшасьць ці ніжэйшасьць. Проста слова «ўмоўная» неяк не прынята ўжываць як само сабой зразумелае.

Пятру Марцаву

Культура можа быць лепшай і горшай, паводле вашага меркаваньня, калі лепшае разумець як шырэйшае і ярчэйшае. Такім чынам, усё залежыць ад таго, што вы маеце на ўвазе, ужываючы тыя ці іншыя словы.

Ці вітаеце вы абмежаваньне ў інфармацыйнай прасторы расейскага ўплыву?

Святлане Алексіевіч

Сьвет ня будзе зьвяртаць увагу на нас, пакуль мы ня зьвернем яе на саміх сябе. І адным з крокаў тут ёсьць абмежаваньне (не ізаляцыя) у сваёй інфармацыйнай прасторы чужых уплываў. Сорамна карыстацца чужымі вокнамі, няўжо сваё ня здольныя зрабіць. Вы ж самі лічыце, што мы не ніжэйшыя за іншых.

Аляксандру Фядуту

Ня варта рабіць высновы выключна паводле ўкраінскіх тэлеканалаў, ёсьць жа шмат іншых невялікіх краінаў у сьвеце. А што паказаць? Дык хай займаюцца гэтым на ТБ. Датычна якасьці можна не хваляцца: колькасьць абавязкова прыйдзе ў якасьць. Адно трэба разьвіваць сваю культуру, рэфлексіі, а з чужымі можна проста пазнаёміцца — нас ніхто не ізалюе. Што праўда, некаторыя не жадаюць проста знаёміцца, ім карціць заміж свайго ўзгадоўваць тут чужое. Менавіта так ім бачыцца нашае разьвіцьцё і пераход у іншую якасьць. У гісторыі беларускага народу такое ўжо было як мінімум двойчы, і вынікі навідавоку — мы дагэтуль тутэйшыя.

Юр'ю Дракахрусту

Ува ўмовах плюралізму дзяржаўная ахова ад замежных канкурэнтаў не касуе ўнутранай канкурэнцыі. Таму разьвіцьцё будзе (пры ўмове плюралізму).

Станіславу Багданкевічу

У інфармацыйнай прасторы сутыкаюцца інтарэсы, якія маюць месца ў жыцьці. Наша адкрытасьць для распаўсюджваньня інфармацыі з боку Расеі можа прывесць да такой сытуацыі, калі ў нас сваіх інтарэсаў ня будзе.

Леаніду Злотнікаву

Абмежаваньне ў інфармацыйнай прасторы расейскага ўплыву — гэта яшчэ не таталітарызм. Безумоўна, трэба глядзець на цывілізаваныя краіны, але ўлічваць свае рэаліі. Напрыклад, у Нарвэгіі, Швэцыі, Даніі, Чэхіі сфармаваныя нацыі, а мы яшчэ на пачатку шляху.

Леаніду Заіку

Асновай свабоднага разьвіцьця грамадства ёсьць выбар, які фармальна ці нефармальна прадугледжвае правы чалавека. Але з чаго выбіраць — вызначае аб'ектыўная рэальнасьць. Рэчаіснасьць у грамадзкай сфэры залежыць ад стану супольнасьці і канцэпцыі яе разьвіцьця. Такім чынам, любая свабода, у тым ліку і распаўсюджваньня інфармацыі, заўжды абмежаваная.

Калі вы спасылаецеся на прыклад ЗША, дык давайце параўнаем нашыя супольнасьці і канцэпцыі разьвіцьця. Гэта па-першае, а па-другое: ці лічылі вы, колькі з тых 90 каналаў ТБ транслююцца зь іншых краінаў і зь якіх?

Сямёну Букчыну

Сьпаць незьвязанымі словамі ды вобразамі, выбухаць эмоцыямі можа любы. Інтэлектуалам трэба даводзіць сваю думку інакш.

Пятру Марцаву

Простае перакрыцьцё *часткі* расейскіх СМІ дае магчымасьць хуткага абмежаваньня расейскага інфармацыйнага ўплыву. На жаль, расьцягваць гэты працэс, разьвіваючы свае СМІ, не дазваляе рэчаіснасьць. Ня ўсё добра тое, што папулярна і якасна. Упадабаньні грамадства могуць яго і зруйнаваць, калі яно не дасьледуе магчымых наступствы, пагатоў у такой галіне, як СМІ.

Ці будзе беларуская інтэграцыя з Эўразьвязам азначаць адначасова «прэч ад Расеі?»

Леаніду Злотнікаву

У людзкім сьвеце ёсьць усяго адзін стрыжань — інтарэсы. Менавіта яны вызначаюць разьвіцьцё супольнасьцяў, цывілізацыяў і вызначаюць іх межы ў прасторы-часе. Перадусім іх ствараюць і руйнуюць эканамічныя інтарэсы. А нагоду для гэтага можна прыстасаваць любую — аж да таго, што мы ўсе ад Адама.

Погляды насельніцтва, на якія любяць спасылацца палітыкі, могуць быць вынікам непісьменнасьці, прапаганды і гістарычных фальсыфікацыяў. Наўрад ці хто з сацыялягаў запытаў тыя 42,6% насельніцтва Беларусі, якія лічаць беларусаў за адну з галінаў «трыадзінай рускай нацыі»: што такое нацыя і «трыадзіная руская нацыя»? А як бы вы адказалі, пан Злотнікаў?

Леаніду Заіку

«Ніякіх візаў ні для кога, ніякіх мытных тарыфаў, ніякіх абмежаваньняў што да продажу ўласнасьці і зямлі замежнікам». Усё гэта можна рабіць, калі рабіць так, каб адпавядала нацыянальным інтарэсам. Адно застаецца высветліць мэтадалёгію вызначэньня адпаведнасьці нацыянальным інтарэсам ды акрэсьліць самі нацыянальныя інтарэсы.

Віктару Марціновічу

Той адзіны спосаб уваходжаньня Беларусі ў ЭЗ паводле вашай схемы «прэч ад Расеі» зможа рэалізавацца толькі тады, калі яго захоча сама Расея. Чарвячок прынадны для рыбкі, адно гачак адпалохвае.

Якім, на вашу думку, будзе рэальны балянс моваў у Беларусі ў агляднай будучыні?

Леаніду Заіку

Выбар мовы вызначае рэчаіснасьць. А рэчаіснасьць не абмяжоўваецца Інтэрнэтам ці інфармацыйнай прастораю.

У моўных пытаннях, як, дарэчы, і ў іншых, трэба кіравацца самазахаваньнем, бо гэта

ўнівэрсальна. Мы ўсе некалі фізычна памром, але імкнёмся захоўваць сябе ў залежнасьці ад індывідуальных здольнасьцяў. І калі ўжо «рухацца з арыентацыяй на сытуацыю 2090—2100 гадоў», як прапануеце вы, дык адно з адчуваньнем і плянамі сваёй непарушнай нацыянальнай прысутнасьці ў прасторы-часе. А іншыя хай самі за сябе вырашаюць. Можа, тады яны стануць беларусамі?

Што да вашага крытэру «прасунутасьці» краіны паводле колькасьці моваў. «Прасунутасьць» заўжды вызначаецца інтэлектуальным узроўнем кіроўных элітаў. Так што выбірайце інтэлект.

Сямёну Букчыну

«Няўжо трэба тлумачыць, што *перадусім* трэба *паспрабаваць* стварыць больш-менш *нармальнае жыцьцё* ў Беларусі, з *нармальнай павагай* да чалавека?» Ясна, што нічога ня ясна. Жыцьцё супольнасьці ўтрымлівае ў сабе ўсё, што тычыцца яе, у тым ліку павагу да чалавека і мову. Таму, калі вядзецца аб цэлым, трэба разглядаць усё паасобку, бо інакш мы не акрэсьлімся з жыцьцём, а пагатоў яшчэ і «нармальным». Ну а раптам бракуе інтэлекту, дык можна «перадусім паспрабаваць», патыліцу чухаць будзем потым.

Ігар Хаменка, Менск
gaspadar@gaspadar.com